

УДК 32.327

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v047.2024.20>

І. В. Єрмоленко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5071-9262>

аспірантка кафедри політичних наук

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ЧИННИК ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Молодіжна політика є важливим фактором демократичного розвитку суспільства, а її міжсекторальний характер надає змогу ефективно вирішувати проблеми молодого покоління та задовольняти необхідні потреби. Кардинальна зміна підходу щодо формування та реалізації молодіжної політики в Україні розпочалася з 2014 року, коли молоде покоління поступово переставало бути пасивним об'єктом, на який спрямовують зміни і ставало активним суб'єктом, який є джерелом змін. Відповідно, важливим завданням є створення комфортних умов для самореалізації молодого покоління у громадах. Сьогодні ж ефективність та результативність молодіжної політики у територіальних громадах багато в чому залежить від єдності дій місцевого самоврядування, виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства та самого молодого покоління. Безпосередня участь молоді у суспільно-політичному житті громади сприятиме розвитку демократичних цінностей, формуючи активних та свідомих громадян. Тобто, робота з молоддю повинна формуватися з урахуванням її потреб та інтересів у кожній конкретній громаді, а формування стратегії молодіжної політики на місцях повинно відбуватися з застосуванням наявних ресурсів. Саме локальні чинники: стан економіки, освіта та культура, молодіжна інфраструктура, демографічний стан тощо, визначають напрями розвитку молодіжної політики, а отже, у залежності від регіону та його особливостей вона може мати різні цілі.

У сучасних умовах відкритість та демократичність суспільства просто не може відбуватися без залученості молоді до життя громади. Важливо сприймати молодь як рівноцінного партнера, як суб'єкта, який володіє багатьма ресурсами – креативністю, новаторством, ініціативністю, комунікативністю. Робота у напрямку забезпечення участі молоді у суспільних та політичних процесах громади сприятиме посиленню відчуття соціальної відповідальності та перетворить підрастаюче покоління на активних та цілеспрямованих громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями формування та реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад досліджу-

вали деякі українські науковці. Так, Пеша І. вказувала, що вагомим чинником формування якісної молодіжної політики на локальному рівні є запровадження посади фахівця з питань молоді на місцях [9, с. 174–175]. Вітчизняні дослідниці Ж. Дерій, М. Захаріна та А. Прайм зосереджувались на питаннях соціально-економічних аспектів впровадження молодіжної політики у громадах в умовах децентралізації [2, с. 111–112]. Фактор залучення молоді до формування молодіжної політики у сільських громадах актуалізував у своїх працях А. Костюкевич [4, с. 117]. На важливості участі молоді у процесах розвитку своєї громади наголошували також М. Стадник, В. Удовиченко, та В. Павлюк [11, с. 216]. Проте, не зважаючи на наявні дослідження проблематика ефективності молодіжної політики на рівні громад потребує подальшої розробки.

Мета та завдання. Метою статті є дослідження механізмів формування молодіжної політики на рівні територіальних громад. Відповідно до мети були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати сучасний стан молодіжної політики в Україні;
- виокремити основні етапи формування якісної молодіжної політики у територіальних громадах;
- окреслити загальні перспективи розвитку молодіжної політики на локальному рівні.

Досягнення мети на виконання завдань досягається за допомогою методів узагальнення та систематизації для дослідження поточного стану молодіжної політики і перспектив її розвитку; аналізу та структурно-функціонального методу для виокремлення етапів, що сприяють формуванню ефективної молодіжної політики на локальному рівні.

Основна частина. Молодіжна політика має важливе значення для побудови сталого майбутнього шляхом сприяння розвитку та інвестування у молоде покоління. Особливо це є важливим на рівні громад, оскільки вони безпосередньо впливають на життя молодих людей у конкретних місцевих умовах. Територіальна громада має свої особливості, пріоритети та потреби, що дозволяє розробити свою унікальну молодіжну політику. Молодь – це сьогодення не лише держави зага-

лом, але і кожної громади. Саме їх креативність, інноваційність та потенціал здатний відігравати ключову роль у розвитку громади. У свою чергу ефективна молодіжна політика на рівні громад допоможе створити умови для розвитку молодого покоління, створить більш безпечне середовище та сприятиме розвитку і усталенню демократичних цінностей. Загалом, в Україні вже сформована нова модель молодіжної політики, яка розгортається на трьох рівнях [5, с. 6]:

- національний рівень – основними елементами є створення нормативно-правового забезпечення, формування загальних стратегій та пріоритетів розвитку молодіжної політики, забезпечення державного фінансування або сприяння у його залученні на реалізації молодіжних програм та проєктів;

- регіональний рівень – важливим аспектом є розробка та ухвалення програм у врахуванням особливостей регіону, а також забезпечення реалізації молодіжної політики в рамках підходів та принципів, що визначені на національному рівні;

- місцевий рівень – характеризується розширенням повноважень на місцях та можливістю адаптовувати молодіжну політику під запити молоді кожної конкретної громади.

Процес залучення молоді в Україні пройшов тривалий етап починаючи від примусової участі до добровільної діяльності, що заснована на власних переконаннях та усвідомленні важливості свого вибору. Одночасно зі здобуттям Україною незалежності, поступово відбувався перехід від авторитарної форми роботи з молоддю, де не схвалювалося власне бачення і молоді мала змогу діяти лише у суворо встановлених рамках, до демократичних взаємовідносин держави та молоді. Потужним поштовхом на шляху до зміни вектору молодіжної політики стала Революція Гідності у 2014 році – значно зросла активність молоді та стався справжній сплеск молодіжного волонтерства, як наслідок створилася велика кількість організацій, політик та програм аби підтримувати поштовх до позитивних зміни. Проте, навіть зараз ми все ще маємо багато прогалин у процесах формування молодіжної політики, особливо, коли ми говоримо про молоді, що проживає у сільській місцевості або молоді, яка належить соціально вразливих груп [12].

Наразі молодіжна політика є пріоритетним напрямом у нашій країні, вона зосереджується не лише на задоволенні потреб молодого покоління, але і адаптується до подолання тих викликів, які постають перед молодим поколінням, зокрема через війну, що триває на території України. Так, серед стандартних напрямів молодіжної політики все частіше зустрічають такі аспекти як: психологічна підтримка та реабілітація, освіта та розвиток м'яких навичок, максимальне залучення

та участь молоді у суспільно-політичному житті країни, соціальна інтеграція молоді, яка постраждала внаслідок військових дій, доступ до правдивої інформації та зв'язку.

Громадська організація «Аналітичний центр Cedos» наприкінці 2022 року провела соціологічне дослідження «Вплив війни на молоді в Україні», основною метою якого було показати, що молоді, як люди, що здобувають освіту, шукають своє місце на ринку праці, створюють сім'ї та захищають країну, потребують особливої уваги. Вибірка складала 2064 респондента у віці від 14 до 34 років. Серед результатів дослідження можна виокремити наступні позиції [1, с. 17–25]:

- 82% опитаних зазначили, що мали втрати у війні, натомість робиться припущення, що 18% або не усвідомлюють втрат, яких вони зазнали або вважають їх незначними, адже економічні та стресові фактори торкнулися фактично всіх;

- 40% зазначили, що їм не вистачає коштів на харчування та/або вистачає на задоволення лише базових потреб. Для порівняння у 2021 році ця цифра складала 23%;

- близько 19% респондентів стурбовані відсутністю можливостей для самореалізації, а ще 19% – неможливістю працевлаштування.

Автори даного дослідження прагнули не лише проаналізувати поточний стан молоді в Україні, але визначити ті сфери, які зараз потребують особливої уваги з боку держави, а також надати рекомендації щодо того, як краще підтримувати молоде покоління і залучати його до відновлення країни, зокрема і після війни.

Для забезпечення дієвої молодіжної політики на місцях варто мати системний підхід до роботи з молоддю. Серед основних аспектів, на яких варто зосередити увагу можна виокремити: забезпечення міжгалузевго підходу у молодіжній політиці; кадрове забезпечення; належний розвиток на фінансування молодіжної інфраструктури у тому числі молодіжних просторів та центрів; забезпечення умов участі молоді; моніторинг, оцінка та звітування.

Так, у Переглянутій Європейській хартії щодо участі молоді у місцевому та регіональному житті здійснено огляд місцевої політики, яка справляє значний вплив на молоде покоління та пропонує шляхи та інструменти за допомогою яких молоді може брати активну участь у процесах формування молодіжної політики. Варто зазначити, що ту особлива увага приділяється саме молоді як активному суб'єкту, що може і повинен мати вплив на вирішення важливих питань. [8, с. 12–15] Процес формування та реалізації молодіжної політики на місцях є важливим і водночас непростим, оскільки передбачає вирішення конкретних проблем та викликів, які існують для молодого покоління у конкретному регіоні. Це

є динамічний процес, який повинен адаптуватися до змін локального середовища і відповідно самих потреб молоді. Важливо навчитися оперативно реагувати на нові виклики та можливості та змінювати підходи і стратегії. Загалом, формування місцевої молодіжної політики вимагає комплексного підходу, що враховує конкретні потреби та контекст молоді в межах конкретної місцевості.

Сьогодні завдяки злагодженій роботі державної влади, міжнародних неурядових організацій, органів місцевого самоврядування та, звичайно, представників молоді було розроблено Дорожню карту розвитку молодіжної політики в ОТГ, яка включає у себе сім послідовних кроків [6].

Безумовно важливим на початку є розробка стратегій та визначення операційних цілей розвитку молодого покоління у контексті розвитку громади. Вже на цьому етапі важлива активна участь молоді. Так, у Національній молодіжній стратегії до 2030 року зазначається, що молодь є важливим суб'єктом політики і активна реалізація молодіжної політики повинна відбуватися на всіх рівнях. І відповідно одним з очікуваних результатів повинна стати активна участь молодого покоління у житті суспільства, територіальних громад, впливатиме на рішення, що стосуються її життя [7]. На місцевому рівні визначити основні пріоритети розвитку молоді можна за допомогою опитування, за результатами якого можна сформулювати зріз основних проблем та потреб молоді. Важливо зазначити, що будь-яка місцева стратегія повинна виходити з наявних можливостей та ресурсів.

Впровадження якісної та ефективної молодіжної політики фактично неможливо без особи, яка відповідатиме за молодіжну роботу на рівні громади. До недавнього часу як такої окремої штатної одиниці у громадах не існувало і молодіжною роботою зазвичай займалися соціальні працівники, у цьому випадку все зводилося до роботи з окремими категоріями молоді. Або ж спеціалісти управління сім'ї, молоді та спорту, що також не надавало широких можливостей у здійсненні якісної молодіжної роботи. У 2023 році в Україні був затверджений Професійний стандарт «Фахівця з питань молоді» (молодіжного працівника), такий крок надає громадам можливість більш якісно реалізовувати молодіжну політику та організувати молодіжну роботу на місцях, що сприятиме всебічній самореалізації молодого покоління [10, с. 2].

Наступним важливим елементом є створення консультативно-дорадчого органу – Молодіжної ради. Відповідно до закону України «Про основні засади молодіжної політики», молодіжні ради – «це молодіжний консультативно-дорадчий орган, що може утворюватися при Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Авто-

номної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування з метою залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях» [3]. Молодіжні ради – це той плацдарм, який дає допомагає почути молодь та налагодити з ними взаємодію. Молодіжні ради можуть стати ефективним інструментом формування та реалізації молодіжної політики на локальному рівні за умови відповідного навчання її членів. Важливо, що молоді люди чітко розуміли функціонал та повноваження цього органу, були обізнаними у процесах імплементації молодіжної політики на рівні громади.

Не менш важливим етапом є формування локальних програм розвитку молоді, які включатимуть відповідне фінансування та передбачатимуть можливість залучення самого молодого покоління до суспільно-політичних процесів. Зазвичай, такі програми створюються на 5 років і мають за мету створити умови для розвитку молоді у кожній конкретній громаді враховуючи наявні ресурси та можливості і реагуючи на конкретні запити. Програми підтримки та розвитку молоді зазвичай зосереджуються на таких аспектах: розвиток молодіжної інфраструктури; забезпечення умов для самовизначення та самореалізації молоді; формування позитивного світогляду; популяризація здорового способу життя; налагодження діалогу між органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та молоддю; сприяння активній участі молоді; підтримка молодіжних ініціатив тощо.

Варто зосередитися також на процесі створення молодіжної інфраструктури та запровадженні кадрової молодіжної політики. Важливу роль тут відіграє безпосередній обмін досвідом між громадами, регіональний та міжнародний. Адже молодіжна робота базується на міжсекторальному підході, а отже важливо забезпечити координацію та співпрацю між освітою, культурою, медициною, соціальним захистом та економічним розвитком. Для того, щоб стимулювати молодь залишатися у громаді одним із основних напрямів діяльності має стати працевлаштування. Запровадження системи регулярного інформування про пріоритетні сфери зайнятості у громаді, надати можливості для стажування та першого робочого місця для молодого покоління, впровадження фінансових стимулів для молоді та проведення регулярних профорієнтаційних заходів дозволить краще зрозуміти свої можливості та здібності, отримати певний досвід, знання та опанувати навички, які допоможуть успішно вийти на ринок праці.

Висновки. Сучасний стан реалізації молодіжної політики в Україні базується на пошуку оптимальної взаємодії між центром та регіонами. На жаль, сьогодні багато громад зіштовху-

ються з проблемою виїзду молоді, які не бачать перспектив залишатися і переїжджають у більші міста. Багато в чому причиною такого рішення молоді є відсутність або неефективність молодіжної політики на місцях. Проте, саме визнаючи унікальні проблеми та потреби молодого покоління у кожній громаді, молодіжна політика може бути тим інструментом, що забезпечить цілісне зростання молодого покоління. Інвестуючи у добробут та розвиток підростаючого покоління сьогодні, територіальні громади забезпечують собі стабільність і розвиток у майбутньому. Надзвичайно важливо створити комплексну молодіжну політику, яка буде адаптована до викликів, які виникають у територіальних громадах. Аби забезпечити формування та реалізацію молодіжної політики потрібно врахувати деякі фактори починаючи від розробки стратегії розвитку молоді до запровадження фінансових стимулів для нового покоління. Особливо варто наголосити про співпрацю та координацію у даних питаннях між центром та регіонами, державним та місцевим керівництвом, інститутами громадянського суспільства та, звичайно, самою молоддю. Молодіжна політика у територіальних громадах – це не лише про управління та відображення певних цінностей, перш за все, задовольняючи потреби молоді та забезпечуючи їх участь у житті громади, ми будемо інклюзивне та стійке суспільство для майбутніх поколінь, а це у свою чергу забезпечує можливості для всебічного розвитку молодого покоління та сприяє формуванню демократичних цінностей та активної громадянської позиції.

Література

1. Волосевич І., Когут І., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. Вплив війни на молодь України. ГО «Аналітичний центр Cedos», Київ, 2023. 77 с.
2. Дерій Ж., Захаріна М., Прайм А. Соціально-економічні аспекти молодіжної політики громад у контексті децентралізації. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. Вип. 2(26), 2021, с. 108–114.
3. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 28, ст.233 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
4. Костюкевич А. М., Антонюк С. Ю. Розвиток молодіжної політики у сільських громадах. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економічні науки»*. Вип. 4(92), 2020, с. 112–120.
5. Пеша І. В. Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері. 2-е вид. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.
6. Молодіжна робота в об'єднаних територіальних громадах. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/324/DOBRE_YouthWorker_RoadMap.pdf
7. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. Указ президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#n13>
8. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи. Рада Європи, липень 2015. 37 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>
9. Пеша І. В. Програма «Молодіжний працівник» як дієвий інструмент реалізації молодіжної політики в Україні. Соціальна робота та соціальна освіта. № 2(7), 2021, с. 173–184
10. Професійний стандарт фахівця з питань молоді. Наказ Міністерства молоді та спорту від 22 березня 2023 року. [Електронний ресурс] URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/490ps_fahivec_z_pitan_molodi_molodiznij_pracivnik.pdf
11. Стадник, М. М., Удовиченко, В. П., Павлюк, В. В. Активізація молодіжного лідерства у новоутворених громадах. Публічне управління та митне адміністрування № 3(22). 2019, с. 211–217.
12. Ben Long, «As Volunteerism Grows in Ukraine, a New National Identity Emerges», *Frontlines Online Edition, USAID, January/February 2017.*

Анотація

Єрмоленко І. В. Механізм формування молодіжної політики на рівні територіальних громад як чинник демократичного розвитку. – Стаття.

У статті досліджуються основні аспекти формування та реалізації молодіжної політики у територіальних громадах. Зазначається, що в Україні процес пошуку оптимальної моделі втілення молодіжної політики ще триває і знаходить у перехідному періоді від стану, де молоді була об'єктом, на який спрямовували зміни до стану, де молоді – активний суб'єкт суспільно-політичних процесів. Підкреслюється важливість активної участі молоді у прийнятті рішень та необхідності розвитку механізмів підтримки молодіжних ініціатив на місцевому рівні. Автор зазначає, що забезпечення дієвої локальної молодіжної політики є важливим аспектом соціальної інтеграції та розвитку молодого покоління. На підставі аналізу описано ключові кроки та заходи, що необхідні для створення сприятливого середовища на рівні територіальних громад. Зокрема, розглядаються методи залучення молоді до процесу прийняття рішень, важливість створення молодіжних рад, а також впровадження місцевих програм, що підтримують освіту, працевлаштування та соціальну інтеграцію молодих людей.

Дана робота підкреслює важливість міжсекторального підходу у процесах формування молодіжної політики як на локальному так і на загальнонаціональному рівні, що є важливими кроками для створення сприятливих умов для розвитку молодіжного потенціалу, що в перспективі забезпечить прогрес і процвітання територіальних громад. Розвиток інституційної спроможності місцевих органів влади та залучення молоді до громадської діяльності через освітні та інформаційні кампанії є критично важливими для досягнення довгострокових цілей. У свою чергу, комплексний підхід до формування молодіжної політики створює основу

для розвитку активних, освічених та соціально відповідальних громадян, які здатні успішно реагувати на виклики сучасного світу та забезпечувати сталий розвиток для майбутніх поколінь.

Ключові слова: молодь, молодіжна політика, участь молоді, територіальна громада.

Summary

Yermolenko I. V. The mechanism of formation of youth policy at the level of territorial communities as a factor of democratic development. – Article.

The article examines the main aspects of the formation and implementation of youth policy in territorial communities. It is noted that in Ukraine, the process of finding the optimal model for the implementation of youth policy is still ongoing and is in a transitional period from a state where youth were an object to which changes were directed to a state where youth are an active subject of social and political processes. The importance of active participation of youth in decision-making and the need to develop support mechanisms for youth initiatives at the local level is emphasized. The author notes that ensuring effective local youth policy is an important aspect of social integration and development of the young

generation. Based on the analysis, the key steps and measures necessary to create a favorable environment at the level of territorial communities are described. In particular, methods of involving youth in the decision-making process, the importance of creating youth councils, and the implementation of local programs that support education, employment, and social integration of young people are considered.

This work emphasizes the importance of an interdisciplinary approach in the processes of youth policy formation both at the local and national level, which are important steps for creating favorable conditions for the development of youth potential, which in the long run will ensure the progress and prosperity of territorial communities. Building the institutional capacity of local authorities and engaging youth in public activities through education and information campaigns are critical to achieving long-term goals. In turn, a comprehensive approach to the formation of youth policy creates a basis for the development of active, educated and socially responsible citizens who are able to successfully respond to the challenges of the modern world and ensure sustainable development for future generations.

Key words: youth, youth policy, youth participation, local community.